

VALORILE EDUCAȚIEI ACTUALE ȘI PLURALISMUL RELIGIOS ÎN PEISAJUL INDIVIDUALISMULUI ȘI EXTREMISMULUI COTIDIAN

Pr. Prof. Dr. Emilian Dumitru PĂUNESCU

Preot paroh la Parohia Motoci, județul Dolj,

Profesor de Religie Ortodoxă la Școala Gimnazială „Coțofenii din Dos”

și Școala Gimnazială „Vârvoru de Jos”, județul Dolj

dumi1010@yahoo.com

ABSTRACT: Today's Educational Values and Religious Pluralism in the Landscape of Everyday Individualism and Extremism.

The value of education is exactly that of life itself, because training involves, first of all, learning to live. The main purpose of education is the evolution of the individual towards an independent self. At present this is also the main human challenge. Effective education consists in giving the child roots (to develop) and then wings (to fly). Safety, the solidity of the human foundation (obtained through family and school education) and the permanent strengthening of confidence and self-esteem are the main premises of personal success, as well as in fighting against deviance and delinquency.

In order to accomplish the purpose of education, we appreciate that at the micro-social level, the revitalization of the basic functions of the social institutions with an educational role and social control of the family, school and social community is required.

During this time of dissolution of the moral benchmarks, education can and must bring a new behavioral breath at the individual and social level, in this sense, the school and the family, the main educational factors, must continue to cooperate both in the urban and in the rural environment, more than ever trying to find the most suitable ways of working together in educating children in the spirit of assimilation and respect for the most important values of society. And they must do that by following the exhortation of our Savior Jesus Christ: „Let the little children come to me, and do not hinder them, for the kingdom of heaven belongs to such as these” (Matthew 19, 14) and by teaching the children the golden rule of christian morality that our Lord Jesus Christ taught us: „Therefore, whatever you want people to do for you, do the same for them, because this summarizes the Law and the Prophets” (Matthew 7, 12).

Keywords: *Jesus Christ, the Church, education, religious pluralism, individualism, everyday extremism.*

Introducere

Din rugăciunea arhierescă a Mântuitorului nostru Iisus Hristos „ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem: Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăvârșiți întru unime, și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și că i-ai iubit pe ei precum M-ai iubit pe Mine” (Ioan 17, 21 – 23) desprindem faptul că, iubirea și grija pentru întreaga creație a lui Dumnezeu reprezintă semnul sigur al sfințeniei; aceasta, desigur, după porunca lui Dumnezeu: „sfințiți-vă și veți fi sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeu vostru, sfânt sunt” (Leviticul 11, 44) și „fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Matei 5, 48).

Propovăduirea iubirii Sfintei Treimi (Matei 28, 19), manifestată deplin prin Unul din Treime înomenit, Iisus Hristos Domnul (Ioan 1, 14 – 18), se realizează numai din iubire și numai cu iubire, pentru că Dumnezeu Se descoperă din iubire ca iubire: „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 8), și toți ai Săi trăiesc în iubire: „poruncă nouă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (Ioan 13, 34 – 35).

1. Educația – proces de învățare, dobândire și cultivare de valori moral-sociale

1.1. Rolul educației în formarea omului

Baza învățământului și temelia societății este educația moral-socială, adică, deschiderea întregii acțiuni educative, prin școală, spre om, pentru a învăța, organiza și educa atât inima, cât și mintea omului. Toate acestea în ascultare de cuvintele Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care ne-a spus norma comportamentului moral-social: „pe toate câte vreți să vi le facă vouă oamenii, întocmai faceți-le și voi lor; că aceasta este legea și profeții” (Matei 7, 12) – aceasta fiind regula de aur a moralei creștine, iar Sfântul

Apostol Pavel ne spune; „căci cine a cunoscut gândul Domnului, ca să-L învețe pe El ? Noi, însă, avem gândul lui Hristos” (I Corinteni 2, 16).

Întoarcerea la Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, scria Nicolae Iorga “nu înseamnă întoarcerea la trecut, ci ținerea în seamă a ceea ce din transmisiunea secolelor e încă viu, cu adevărat viu, în sufletul omenesc”¹, aceasta pentru că „Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veci” (Evrei 13, 8) . Prin aceasta, căutăm sa ne îmbogățim sufletul în Dumnezeu: „că unde-ți este comoara, acolo-ți va fi și inima! (Matei 6, 21), adică, să dobândim, cu ajutorul lui Dumnezeu, virtuțile creștine: înțelepciunea, ordinea, armonia, cumpătarea, dreptatea, smerenia, mila, iertarea, iubirea, pacea, blândețea, bunătațea, curajul. Toate acestea se învață, se transmit atât în Sfânta Biserică, cât și în familie și la școală. Ele ar trebui să caracterizeze întreaga omenire. În acest sens, Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne învață: „poruncă nouă vă dau: Să vă iubiți unii pe alții! Așa cum v-am iubit Eu pe voi, așa și voi să vă iubiți unii pe alții. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea iubire unii pentru alții” (Ioan 13, 34 – 35); „fiți milostivi, așa cum și Tatăl vostru este milostiv” (Luca 6, 36) și „învațați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre! (Matei 11, 29). Reiese că, valorile educației actuale constau în dobândirea comportamentului cuviincios și formarea deprinderilor moral-creștine prin îmbogățirea spirituală în Dumnezeu, ceea ce înseamnă „îmbogățirea sufletului cu daruri spirituale ale Duhului Sfânt, cultivate ca virtuți sau roduri ale sufletului: «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătațea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția» (Galateni 5, 22 – 23). Aceste bogății sau comori spirituale se adună în sufletul nemuritor al omului, iar moartea fizică a trupului nu le poate risipi. Ele sunt lumina sufletelor sfinților în viața veșnică din Împărăția cerurilor”².

Cu privire la educație, ca noțiune, pornind de la etimologia termenului, ale cărui rădăcini se află în cuvântul latin „educō - educare”, care înseamnă creștere, hrănire sau îngrijire, putem spune că educația reprezintă procesul de hrănire a individului cu idei, în vederea ridicării acestuia dintr-o stare inferioară - naturală, la una superioară - culturală, proces care

1 Nicolae IORGA, *Ideii asupra problemelor actuale*, București, Editura Cugetarea, 1934, p.13.

2 DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Evanghelia slavei lui Hristos. Predici la Dumnicile de peste an*, București, Editura Basilica, 2016, p. 300.

implică dezvoltarea inteligenței, afectivității, voinței, capacității generale de cunoaștere și transformare a lumii, în ansamblul ei. În sensul acestei idei despre rolul și valorile educației, Î P S Irineu, Mitropolitul Olteniei spune: „educația înseamnă creștere, hrănire, cultivare. Ea are sarcina de a pregăti omul ca element activ al vieții bisericești și sociale. Platon definea educația ca fiind «arta de a forma bunele deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native pentru virtute ale acelor care dispun de ele». Comenius considera că, la naștere, natura înzestrează copilul numai cu «semințele științei, ale moralității și religiozității», iar ele devin un bun al fiecărui om numai prin educație. Rezultă că educația este o activitate de stimulare a calităților sufletești și de conducere a procesului de umanizare: omul – nu poate deveni om decât dacă este educat. Mai adăugăm la aceasta că educația se prezintă sub forma unei relații interpersonale de supraveghere și intervenție ce se stabilește între educator și copil.

În felul acesta, educația pune accent pe oameni, urmărește dezvoltarea unor calități umane și explorarea orizonturilor, este orientată predominant spre pregătirea pentru viață, are în vedere, cu precădere, întrebări asupra existenței, vizează dezvoltarea unei stări sau a unei structuri atinse”³.

Rolul de influențare pe care îl are educația, este acela prin care se urmărește dezvoltarea continuă a unor calități umane specifice și explorarea de noi orizonturi de cunoaștere pentru individ. Prin acest rol, este exploatată întocmai atitudinea activă a omului față de propria împlinire, dar și simțul responsabilității pentru generațiile viitoare, exprimat prin intenția și preocuparea permanentă de a transmite urmașilor idealul educației, acela de «a fi» și «a deveni». În sens restrâns, acest ideal educațional reprezintă „tipul de personalitate pe care o anumită societate, într-o anumită etapă istorică, îl proiectează, și la care aspiră sau pe care îl impune, ca pe modelul cel mai general de referință pentru valorile împărtășite de societatea respectivă, în orizontul de timp care îi este accesibil”. În sens larg, idealul educațional este „expresia idealului sau modelului cultural de personalitate, care sintetizează valorile supreme ale unei societăți, ale unei culturi și ale unei civilizații circumscrise unui anumit spațiu geografic, socio - cultural, economic, politic, precum și unei anumite perioade de timp care, prin caracteristicile și sensurile esențiale ale evoluției sale interne, se detașează ca

3 Dr. IRINEU, Mitropolitul Olteniei, *Dialoguri teologice pe file de calendar*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 2019, pp. 64–65.

o epocă istorică”⁴. Așadar, idealul educațional oferă un model de proiectare a personalității, în care se întrepătrund resursele interne ale acesteia cu dezideratele dinamicii sociale, în care personalitatea este implicată ca fiind subiect creator. Din această perspectivă, în condițiile globalizării accentuate și a modernizării societății, rolul educației poate fi privit, în mod deosebit, ca având, „o influență complexă, de natură să determine atât pregătirea tinerei generații, din toate punctele de vedere, pentru ca aceasta să se poată integra repede și cât mai bine în societate, cât și menținerea omului, pe parcursul vieții sale, la nivelul cerințelor societății în continuă schimbare și restructurare”⁵.

Rolul de mediator al educației, se remarcă prin aceea că facilitează interacțiunea dintre premisele ereditare și condițiile de mediu, orientând procesul formării și dezvoltării personalității individului, către asimilarea și interiorizarea progresivă a elementelor socio-culturale din mediul ambiant. Prin intermediul rolului de mediator al educației, orice individ transferă în propriul comportament modele, norme, valori, atitudini, cunoștințe, ce asigură trecerea de la realitatea pur biologică la cea socială, umană. Pe această bază - având ca premisă predispozițiile ereditare - se edifică personalitatea individului.

În mod cert, educația ține mai ales de cadrul informal, unde se realizează prin imitare, prin referire directă atât la comportamentul din familie, cât și la cel din colectivitate, care formează o anumită opinie în legătură cu noțiunile de „Bine” și „Rău”, ajută la conturarea unui tip de personalitate și a unui mod specific de acțiune, rațional.

Cu privire la educația în familie și valorile familie putem afirma că expresia des utilizată „cei șapte ani de acasă” nu se referă doar la modificările corporale cantitative care se dobândesc în mod natural după naștere, ci are în vedere că, între creșterea corporală și dezvoltarea psihică este necesar să existe o armonie deplină, modelarea făcându-se, prin educație, asupra fondului omenesc, mai mult decât asupra formei. În ceea ce privește educația de acasă, un studiu realizat de Royal Economic Society (Societatea Economică Regală) din Marea Britanie, a constatat că „nivelul de reușită al unui elev și abilitățile acestuia sunt

4 Ioan NICOLA, *Pedagogie*, Ediția a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994, p. 56.

5 O. ȘOFRAN, *Instrucție și educație*, București, Editura Enciclopedică, 1970, p. 47.

influențate de cinci ori mai mult de către părinți și familie, decât de profesorii de la școală”⁶.

Desigur, procesul de formare și instruire a copilului revine, în mod direct, familiei în care acesta se naște, părinții constituind repere fundamentale de viață, și trebuie să continue ulterior în școală, unde cadrele didactice și psihologii școlari, prin abordări corespunzătoare fiecărei etape de creștere și fiecărui nivel de școlarizare, contribuie la desăvârșirea individului și îl orientează, în perspectiva unei integrări firești și a unei adaptări ușoare la viața și normele sociale. Astfel, „școala este locul unde ni se deschid ochii trupești și sufletești, unde învățăm cum să trăim și cum să deprindem ceea ce este bun și folositor pentru viața noastră. La școală primim învățăturile necesare pentru viitorul nostru. Este adevărat că familia este aceea care ne dă cei «șapte ani de acasă», dar școala continuă această formare și ne dă anii de studii, de aprofundare a învățaturii științifice, ne deschide porțile spre adolescență, spre maturitate și spre împlinirea noastră ca oameni. Fără îndoială că toate aceste momente ale vieții noastre sunt călăuzite de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel Care a spus: «Lăsați copiii să vină la Mine», El este Învățătorul suprem care ne descoperă și ne desăvârșește învățătura pentru intrarea în Împărăția cerurilor. Cu El putem spune că școala începe de la naștere și sfârșește în momentul despărțirii de lume, pentru ca apoi să fim iarăși cu El fericiți în viața veșnică, în comuniune cu Preasfânta Treime și cu toți sfinții”⁷. În același timp școala trebuie să fie împletită întotdeauna cu învățătura sănătoasă a Sfintei Biserici, a moșilor și strămoșilor noștri.

După cum spune Michael Wilshaw director al OFSTED (Oficiul pentru Standarde în Educație și Servicii pentru Copii din Anglia), „profesorii sunt nevoiți să suplinească lipsa de educație din familie. Ei nu reușesc să-și facă întotdeauna în mod corespunzător datoria, deoarece de multe ori trebuie să devină înlocuitori ai familiei pentru elevi, fiind nevoiți să acopere deficitele din educația pe care ar trebui să o facă părinții acasă cu propriii copii”⁸. Pe aceste considerente, în România lucrurile fiind și mai grave, apreciem că pe timpul anilor de studii se impune însă o unitate de acțiune și o permanentă legătură între factorii educativi, părinți și profesori, deoarece

6 A se vedea: <http://www.doxologia.ro/educatie/documentar/este-imposibil-ca-scoala-sa-inlocuiasca-unparinte-bun-viata-de-familie>.

7 Dr. IRINEU, Mitropolitul Olteniei, *Dialoguri teologice pe file de calendar*, p. 39.

8 A se vedea: <http://www.doxologia.ro/educatie/documentar/este-imposibil-ca-scoala-sa-inlocuiasca-unparinte-bun-viata-de-familie>.

altfel există riscul ca efortul individual de formare și modelare a copilului, depus de oricare dintre aceștia, să fie limitat și să scadă eficiența întregului proces educativ.

O reală provocare în asigurarea unui demers educativ de calitate și adaptat nevoilor contemporane ale societății o constituie problematica valorilor, de la cele universale la cele individuale, care sunt transmise cu scopul de a ghida individul în relație cu ceilalți și de a declanșa reacțiile acestuia la factorii de mediu. Ca măsură a unui comportament autonom și responsabil, valoarea are câteva caracteristici importante, dintre care pot fi amintite: dezvoltarea timpurie în viața copilului, din experiențele directe cu oamenii și în special cu membrii familiei, rezistența la schimbare, formarea în medii socioculturale diferite, prin comportamente și atitudini observate și experimentate. Valorile reprezintă, de fapt, „acele comportamente, procese de gândire, trăsături de caracter, pe care societatea le consideră corecte, bune, cu rezultate dezirabile, care merită să fie preluate de alții, în funcție de morala fiecăruia și de liberul arbitru. Dimensiunea valorică este intrinsecă educației, deoarece - prin instruire - valorile sunt asimilate și transmise generațiilor viitoare, iar finalitatea constă în formarea capacității persoanei de a crea și promova el însuși valori pozitive”⁹. Dezvoltarea caracterului moral al copiilor și al tinerilor constituie prioritatea absolută a oricărui act educațional, „moralitatea fiind o condiție esențială pentru evoluția civilizației. Comportamentul moral necesită însă empatia și creativitatea celorlalți, astfel că nu putem deveni ființe morale decât asimilându-ne societății, prin adaptare la valorile promovate de aceasta”¹⁰. O educație pentru toți oamenii, este una care „cere enorm de la noi toți: profesori și elevi, societăți și indivizi”¹¹ și „nu poate avea succes, dacă nu avem căi de a proba ce s-a înțeles și ce s-a interpretat greșit”¹². Prin educație, toți oamenii devin „culți, disciplinați, capabili să gândească în mod critic și creator, să aibă cunoștințe despre o varietate de culturi, să fie capabili să participe activ la discuții despre noi descoperiri și noi variante, să fie dornici să-și asume riscul propriilor convingeri”¹³.

9 C. CUCOȘ, *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 116.

10 Emile DURKHEIM, *Sociologie și filozofie*, Biblioteca socială, 1925.

11 Gardner Howard Earl, *Psychology*, 1999.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

Este cunoscut faptul că familia își are propriul sistem de valori, diferent de categoria din care face parte, pe care le promovează în sistemul inter-relațiilor din cadrul său. Acest sistem unic de valori se formează în funcție de tradiția neamului / etniei, ethosul pedagogic familial, vârsta părinților, studiile și nivelul lor de inteligență, componența familiei, coeziunea și adaptabilitatea ei, condițiile de trai, tradițiile familiale, particularitățile individual-psihologice, concepția despre lume și cea pedagogică a membrilor familiei. Esența educației familiale constă în formarea tinerei generații prin intermediul valorilor socioculturale, ceea ce ține de perspectiva promovării unor principii autentice, validate de o anumită practică pedagogică. Valorile morale reflectă anumite cerințe și exigențe generale, ce se impun comportamentului uman, în virtutea idealului care se dorește a fi atins. Ele se referă la un câmp larg de situații și manifestări comportamentale, cum sunt: patriotismul, atitudinea față de democrație, libertatea, cinstea, onestitatea, responsabilitatea, eroismul, cooperarea, modestia, etc. Spre deosebire de acestea, normele și regulile morale aduc în discuție o situație concretă și generează implicit cerințe de comportare conforme cu idealul și valorile morale. „Normele, preceptele și regulile morale sunt considerate ca fiind modele sau prototipuri de comportare morală, elaborate de societate sau de o comunitate mai restrânsă și aplicabile unei situații date. Exprimând exigențele uneia sau mai multor valori, prin intermediul lor, individul își exteriorizează atitudinea sa morală în fapte și acțiuni concrete”¹⁴.

Prin urmare, esența educației morale constă în asigurarea unui cadru adecvat interiorizării componentelor moralei sociale în structura personalității copilului, elaborarea și stabilizarea pe această bază a profilului moral al acestuia, în concordanță cu imperativele societății. Scopul fundamental al educației morale vizează formarea individului ca subiect care gândește, simte, acționează în spiritul cerințelor și existențelor moralei sociale al idealului, valorilor, normelor și regulilor pe care ea le incumbă.

Valorile educației ca, „perseverența, tenacitatea, spiritul de disciplină, respectul pentru adevăr, simțul răspunderii, conștiințiozitatea, pot mobiliza resursele interne ale personalității copilului în direcția eficientizării educației intelectuale, a receptivității și asimilării valorilor științifice”¹⁵. Un

14 Ioan GRIGORAȘ, *Personalitatea morală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 68.

15 Florea VOICULESCU, Ioana TUDOR, Delia ALDEA, Ramona PETROVAN, Lucia BUDA, Liana TĂUȘAN, *Psihopedagogie*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2006, p. 57.

astfel de profil moral întreține în permanență curiozitatea, pentru descoperirea continuă de soluții, pentru impunerea noului în viața cotidiană. Influențe morale pot fi exercitate și asupra activităților profesionale, prin stimularea efortului și a curiozității de punere în practică a cunoștințelor asimilate, de formare a unor noi capacități, priceperi și deprinderi indispensabile exercitării unei meserii sau profesii.

Principiul fundamental al educației în familia românească tradițională, îl constituie moralitatea, caracterizată, printre altele, de trăsături care îi asigură statutul de „punct gravitațional de existență comunitară”, precum: loialitatea față de instituția familiei, care este situată mai presus de interesul propriu, subordonarea femeii ca soție și ca mamă, atribuirea de roluri precise, prestabilite pentru copiii de ambele sexe, încurajarea supunerii și a conformismului în relațiile inter-familiale. Elementul focal al stilului de viață impus de familia tradițională este autoritatea care, în general, implică existența și multiplicarea unor raporturi de inegalitate între membrii familiei, și care se manifestă și în ceea ce privește creșterea și instruirea copiilor.

Valorile familiei tradiționale românești sunt centrate, de fapt, pe o formă indisolubilă de iubire și atașament emoțional, care se suprapune rigurozității și stricteții patriarhale, și care contribuie la evidențierea unității fiecăruia dintre membri. Totodată, se remarcă la aceștia respectul față de familie și comunitate, dragostea de țară și de pământul strămoșesc, solidaritatea și dedicarea pentru cauze comune în vederea asigurării unui climat familial și social de stabilitate și siguranță, precum și cultivarea de atitudini din care rezultă satisfacerea nevoilor emoționale și spirituale, cum sunt: religiozitatea, altruismul, bunătatea, compasiunea și toleranța, adevărul, sinceritatea.

Așadar, educația și atenția deosebită acordată procesului de instruire, instructorilor și rezultatelor școlare, constituie valori fundamentale în familia tradițională românească, deoarece - prin intermediul lor - copiii au dreptul legitim la ascensiune socială. În același timp, se realizează un transfer de autoritate morală către urmași, părinții dobândind, la rândul lor, prin moștenitori, un statut social mai înalt în comunitate. Idealizarea școlii este prezentă atât în ceea ce privește părinții din mediul rural, cât și la cei din mediul urban, care văd în educație cheia unei vieți mai ușoare și mai împlinite decât a lor, ocuparea unui loc de muncă mai bine apreciat social și mai bine remunerat, reducerea sau soluționarea mai rapidă a conflictelor dintre generații.

2. Valorile educației în contextul individualismului și extremismului cotidian

Diferită, dar nu în totalitate, familiei tradiționale, este familia modernă, care se bazează pe individualism ca principiu esențial, fapt care explică disocierea nucleului familial, prin creșterea spectaculoasă, de la an la an, a numărului de divorțuri și toleranța din ce în ce mai mare față de acest fenomen social. Pe lângă avantajele aduse de individualism, ca element de modernitate în societatea românească, apar noi provocări și conflicte generate de schimbarea permanentă a sistemelor de referință valorică, obediența și conformismul devenind complet nefuncționale odată ce femeia a căpătat independență economică, iar copiii, un mai mare control asupra propriului destin. Valorile familiei moderne contribuie la construirea unui stil de viață distinct de cel al familiei tradiționale: autorității i se substituie, ca valoare focală, cooperarea. Aceasta este susținută de valori precum egalitatea, schimbarea și comunicarea. Astfel, familia modernă poate fi caracterizată printr-o accentuată flexibilitate a structurii de autoritate și putere. Nu mai există un model unic, dominant, în care bărbatul decide, atât în privința hotărârilor care vizează viața conjugală, cât și a celor care privesc relația parentală, așa cum se întâmpla în familia tradițională.

Relațiile între membrii familiei, în mediul cotidian, scot în evidență „reciprocitatea puterii și a autorității, pe diferite nivele și la diferite intensități, în contextul mai general al unui egalitarism afirmat și, tot mai des, pus în practică. Plecând de la aceste considerente și analizând actualele tendințe, ca o alternativă la aceste stiluri de viață, se poate aprecia că, în viitor, unica valoare familială focală va fi individualitatea, susținută de competiție, nonconformism și singurătate!”¹⁶.

Din punct de vedere sociologic, „familia contemporană cunoaște un proces de eroziune structurală, de demisie de la funcțiile sale, o degradare continuă a autorității, implicit a calității mediului educativ specific (în primul rând, prin slăbirea controlului asupra copiilor și prin îngustarea registrului de influențare a acestora)”¹⁷. Mai mult de atât, din punct de ve-

16 Mărioara LUDUȘAN, *Familia în societatea contemporană*, Eseu, Universitatea “1 Decembrie 1918” Alba Iulia; A se vedea: <https://xa.yimg.com/kq/groups/86627474/39399962/name/C2+Familia+in+societatea+contemporana.doc>

17 Emilia ALBU, *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți. Prevenire și terapie*, București, Editura Aramis, 2002, p. 46.

dere tehnologic, considerăm că în familia contemporană, copiii generației smartphone și internet, a căror inteligență se adaptează extrem de rapid la mediul în care trăiesc, fac și mai grea misiunea educațională a părinților, metodele clasice de parenting nemaifiind întotdeauna valabile.

La acestea se adaugă, violența în familie, sărăcia și dezinteresul cauzate de „situația economico-socială precară a tot mai multor familii din România (cu venituri extrem de mici, cu părinți în șomaj, cu spațiu locativ restrâns sau inadecvat, familii neadaptate / dezrădăcinate ca urmare a trecerii din mediul urban în cel rural sau invers, a strămutării în altă localitate, sau familii temporar incomplete, în care unul dintre părinți sau ambii părinți se află la muncă în alte țări, și ai căror copii se află în grija bunicilor sau a altor rude), predispune copiii la insecuritate și instabilitate morală și, pe cale de consecință, la comportamente deviante și delincvente. Copiii proveniți din familii dezinteresate, dezorganizate sau confruntate cu probleme economice dificile sunt tentați să evadeze din căminul familial, lezat grav ca urmare a tensiunilor și conflictelor dintre părinți, să abandoneze școala și să își caute suportul afectiv în grupul stradal, între prieteni de ocazie, în medii microsociale dubioase, unde se angajează cu ușurință în activități ce degenează în acte antisociale, precum consum de droguri și substanțe etnobotanice (NSP), distrugerii de bunuri, furturi, agresiuni, tâlhării, precum și alte acte de criminalitate mai mult sau mai puțin grave”¹⁸. Datorită deficitului educațional, odată ajunși în zona devianței și a delincvenței, eforturile de reintegrare și resocializare a copiilor și tinerilor expuși acestor situații, sunt imense și incomensurabile, și, de cele mai multe ori, fără șanse de succes.

De asemenea, există și alte riscuri educative, cele referitoare la „familiile cu disoluții totale (cu ambii părinți bolnavi cronici, alcoolici, moral decăzuți sau agresivi), în care deteriorarea relațiilor intra-familiale și destabilizarea funcțiilor familiei reprezintă procese ireversibile. Familiile din aceste categorii nu-și pot întemeia educația copiilor pe forța și pe complementaritatea aportului educativ al fiecăruia dintre părinți”¹⁹.

Între factorii de risc familial se numără și „greșelile educative ale părinților, care afectează o serie de familii formal organizate (închegate): lipsa de responsabilitate față de propriul copil, lipsa de considerație, tradusă prin

18 A se vedea în acest sens: <http://www.ziare.com/scoala/elevi/romania-trezeste-te-aproape-o-treime-dintre-copii-nu-merg-la-scoalaviitorul-e-sumbru-1423969>

19 Emilia ALBU, *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți, Prevenire și terapie*, p. 47.

jigniri, insulte, psihologizare sau victimizare, nemulțumirea și dezaprobarea constantă față de acțiunile întreprinse și rezultatele lor, recompensarea facilă și hiperprotecția. Toate acestea erodează stima de sine a copilului și îl determină fie să caute aprobare, acceptare și sprijin în exteriorul familiei, fie să se interiorizeze și să devină un adult emotiv, anxios și deprimat, care dispune de rezerve latente de agresiune, și care nu își poate găsi locul și rolul în societate. Părinții rigizi, tiranici, inabordabili și non-permisivi în ceea ce privește principiile lor educative, care persistă în atitudini critice față de copil, sunt tributari unei imagini devalorizante asupra propriilor urmași, văzând în ei ființe nedezvoltate, simple marionete ușor de manevrat. Modul corect de tratare a copilului „pornește de la nevoile sale specifice, de la problemele sale emoționale și situațiile obiective în care el se află”²⁰. Greșelile în educație ale părinților de astăzi evidențiază „fenomenul de dezangajare a acestora de la funcția de „părinte”, prin cedarea atribuțiilor educative școlii, sau altor colective - sportive, culturale, civice - din care copilul face parte”²¹.

Sub imperativul globalizării și al schimbărilor permanente care caracterizează secolul XXI, putem vorbi despre o dilemă identitară europeană, care aduce în prim plan problema adaptării valorilor umane fundamentale la necesitățile sociale și individuale din prezent. Pe larg despre acest subiect vorbește Î P S Irineu, Mitropolitul Olteniei, spunând că: „cea mai mare piedică în calea educației este dezinteresul pentru înțelegerea propriei identități. Nu cred că este o provocare sau o criză, ci mai degrabă o lipsă de regăsire. Noi nu am trăit asemenea crize pe care le observăm la alte popoare din jurul nostru: crize de identitate, crize de formare, ci, oarecum, putem spune că am întins privirea prea mult dincolo de gardul nostru”²².

Totodată, „este necesar să știm că o societate sănătoasă are nevoie de o structură sănătoasă. Nu este o nostalgie să gândești la existența ta, la neamul tău, la credința ta. Existența acestor factori în viața noastră nu presupune să ne dispensăm de forme complementare de însușire și învățare a valorilor. Oricât de pragmatici am dori să ajungem, nu trebuie să dăm la o parte tradițiile și obiceiurile noastre strămoșești. În primul rând că nu toate valorile dinafară sunt de urmat, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel: «toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate imi sunt

20 I. MITROFAN, *Psihopatologia, psihoterapia și consilierea copilului (abordare experiențială)*, București, Editura SPER, 2001, p. 36.

21 M. PETCU, *Delincvența. Repere psihosociale*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1999, p. 74.

22 Dr. IRINEU, Mitropolitul Olteniei, *Dialoguri teologice pe file de calendar*, p. 65.

îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva» (I Corinteni, 6, 12). Tendințele actuale artificializează uneori nepermis de mult lumea în care trăim. În loc să ne apropiem de Dumnezeu, ne «îngheșuim» nepermis sub un «clopot de sticlă» al culturilor străine neamului nostru. Aici apare pericolul alungării valorilor noastre tradiționale, punându-se foarte mare accent pe schimbarea felului de a gândi și trăi românește. Pentru unii, toate sunt în derivă, școala este în criză, tradiția trebuie schimbată și Biserica defăimată. Toate aceste fenomene fac ca societatea să înainteze în parametri anormali. Este grav că se ajunge la astfel de stări, dar în fața anormalității se impun remedii pe măsură și foarte serioase. Nu trebuie să ne încredem prea tare în ceea ce ne vine din afară. Dimpotrivă, să ne întoarcem la Dumnezeu Cel Care a protejat și poartă în continuare grijă de neamul nostru. Deci, etosul românesc, ca rădăcină ortodoxă, este acea fântână pe care moșii și strămoșii noștri au avut-o dintotdeauna, din care s-au alimentat și adăpat ei și se adapă în continuare societatea noastră și se vor hrăni evident și generațiile următoare. Cred că e bine să nu privim foarte adesea în ograda celorlalți, căutând pe acolo ceva care să ni se potrivească²³.

De asemenea, „discrepanțele majore dintre valorile de bază ale societății românești și cele promovate de societățile europene occidentale, relevă un potențial major de acomodare a acestora din urmă la exigențele contemporane, datorat - în primul rând - economiilor mai dezvoltate. Țările Europei Occidentale, cum sunt Germania, Franța, Spania, Olanda, Marea Britanie și Statele Scandinave, au ca repere sociale esențiale de funcționare valorile democratice umaniste, care promovează principii etice constituite din «Binele universal» și tot ceea ce acesta generează, tinde spre, sau înmulțește Binele, cu scopul de a pune în valoare Omul și atributele lui unice²⁴.

Prin urmare, „valorile umaniste promovate de familie în Europa Occidentală cuprind, în primul rând, valori morale precum: 1. demnitatea; 2. onoarea; 3. onestitatea; 4. responsabilitatea față de sine, de comunitate și de societate; 5. dreptatea și corectitudinea; cărora li se asociază: 6. patriotismul și, 7. respectul sincer pentru valorile naționale, în general. În al doilea rând, în cadrul acestor state nu sunt agreate sub nicio formă violența, discriminarea sau orice fel de dictatură, existând credința fermă că nu

23 *Ibidem*, pp. 65–66.

24 I. MIHĂILESCU, *Familia în societățile europene*, București, Editura Universității din București, 1999, p. 60.

vor exista abateri și nu se va susține niciodată, la nivel de autoritate și de individ, încălcarea egalității și a libertăților umane personale și de grup. Însușirea acestui sistem de valori, în țările Europei Occidentale, se realizează în mod natural, încă din primii ani de viață petrecuți în familie, se valorifică în cadrul școlii, și se exersează pe parcursul întregii vieți, în virtutea unor deprinderi firești și a exemplelor pozitive oferite de ceilalți membri ai comunității. Aceasta dovedește eficiența demersului educațional practicat de statele Europei Occidentale, care se bazează pe un parteneriat activ între părinți, sistemul de învățământ public și cel privat, și diferite grupări religioase și confesionale, care dețin fiecare un rol strategic în formarea, modelarea și menținerea individului în linia valorilor morale care definesc aspirațiile societății”²⁵, aceasta în acord cu cele spuse de Mântuitorul nostru Iisus Hristos: „pe toate câte vreți să vi le facă vouă oamenii, întocmai faceți-le și voi lor; că aceasta este legea și profeții” (Matei 7, 12).

II . PLURALISMUL RELIGIOS ȘI LIBERTATEA OMULUI

1. Pluralismul religios, dialogul inter-religios și educația în societatea de azi

Începând cu epoca modernă, religia a început să capete un loc periferic în societate și în instituțiile statului. Revoluția franceză²⁶ și accentul pus pe rațiune și progresul științific au deschis această eră a secularizării.

Secularismul în primă fază este definit ca fiind „un sistem de credință care neagă realitatea lui Dumnezeu, religia și ordinea supranaturală, susținând că realitatea cuprinde doar această lume naturală”²⁷. Prin secularizare în mod popular se înțelege această „scoateră” a religiei din viața publică. Ioan Bizău vorbește spre secularizare ca fiind o desacralizare și despiritualizare a lumii, „economicul triumfă asupra spiritu-

25 Dr. Nelu NIȚĂ, „Educația - misiune, valori și principii de viață, cu rol important în prevenirea devianței și delinvenței juvenile”, revista *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, volumul 5, nr. 1, 2016, p. 7.

26 Ioan-Gheorghe ROTARU, “A look at how the concept of human rights has evolved over time”, în *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, vol 11, nr.2 (2023), pp.825-874.

27 Stanley J. GRENZ, David Guretzki, Cherith Fee Nordling, *Dicționar de termeni teologici*, traducere Emanuel Conțac, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2005, p. 114.

alității, tehnica asupra culturii, politicul asupra moralei, trupul asupra sufletului.”²⁸

Barry Kosmin vorbește despre două tipuri de secularism, „unul mai «moale» în America, și unul mai agresiv în Europa. În ce privește America, secularismul nu a avut un impact la fel de mare precum în Europa, ci mai degrabă ocupă un loc în pluralismul societății. În schimb în Europa religia este văzută drept dușman. Prin scrierile lui Weber, se arată că procesul secularizării este apogeul rațiunii, de aceea, perspectiva seculară asupra vieții nu trebuie să conțină nici un element religios, iar idealurile morale, indiferent de proveniența lor, trebuie înlocuite cu o perspectivă științifică corespunzătoare. Răspunsul dat de secularismul agresiv este ateismul, care privește ca irațională credința într-un dumnezeu sau în ceva transcendent”²⁹. În această societate secularizată, chiar dacă dezgolirea omului de religie este un proces greu, accentul cade pe pluralism care încearcă prin ceea ce îl caracterizează să dilueze spiritualitatea omului și să o marginalizeze spre un mediu privat și să o dezinstituționalizeze.

Pluralismul este definit ca fiind o „concepție care pledează pentru un sistem social propice autonomiei și dezvoltării continue a diverselor grupuri religioase, etnice, rasiale și sociale în cadrul sistemului”³⁰. Adepții pluralismului afirmă că „realitatea este formată din entități de mai multe feluri și că diversitatea lucrurilor este mai ușor de remarcat și mai importantă decât unitatea lor”³¹. Astfel observăm că ceea ce definește o societate pluralistă este autonomia proprie, dezvoltarea continuă și diversitatea în favoarea uniformizării.

D. A. Carson face o analiză a pluralismului și menționează câteva aspecte de bază ale lui, cum ar fi „toleranța care este înțeleasă ca acceptarea diversității și a opiniilor diferite indiferent de validitatea lor, toleranța a produs o lipsă a prejudecății și relativizarea tuturor conceptelor. Un alt concept născut în acest pluralism este cel de corectitudine politică. De asemenea,

28 Ioan BIZĂU, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 2002, p. 63.

29 BARRY A. Kosmin, Ariela KEYSAR, *Secularism & Secularity – Contemporary International Perspectives*, Hartford, Trinity College, 2007, pp. 4-7.

30 *Ibidem*, p. 99.

31 Pasadena – Ralea, “Pluralism”, în *Enciclopedia Universală Britanică*, volumul 12, București, Editura Litera, p. 194.

mass-media promovează opinii de stânga care sunt populiste și pluraliste, iar populația devine tot mai narcisistă, individuală și materialistă”³².

Charles Taylor în analiza pluralismului observă o tendință „spre spiritualitate care nu este încadrată într-o dogmă religioasă instituționalizată. Totodată societatea este într-un declin în urma pluralismului prin numărul mare de atei, agnostici și oameni neafiliați religios. Credința într-un Dumnezeu personal și într-un transcendent nu ne-aparat identificabil ci o forță impersonală este mai de dorit decât afilierea la un cult religios. De asemenea facilitează practicile New Age și dezvoltarea religiilor necreștine. Charles vede o schimbare de gândire care părea inacceptabilă în trecut dar care acum este mai ușor de susținut”³³.

În această societate pluralistă, mărturia creștină este provocată să răspundă unor asalturi ale gândirii pluraliste. Pluralismul este un pilon de bază al noi societăți postmoderne. Astfel, un gânditor al postmodernismului și anume Foucault vorbește despre adevăr ca „fiind doar o interpretare bazată pe un context și pe un subiectivism care în funcție de context și audiență formulează adevărul care este dator culturi și contextului”³⁴. Astfel pluralismul se bazează nu pe un adevăr absolut din moment ce toate religiile au partea lor de adevăr ci pe unul subiectiv. Din moment ce adevărul este doar subiectiv, relativizarea lui este facilă. Reiese că, un alt rezultat al gândirii pluraliste este relativizarea adevărului. Întrucât nici o religie nu deține adevărul absolut, orice adevăr pretins de orice religie nu poate fi decât relativ și în nici un caz absolut pentru că asta ar duce spre un exclusivism. În evaluarea pe care Erickson o face gândirii lui Derrida, concludă că „adevărul nu este înțeles ca o prezență metafizică sau o realitate preexistentă, ci mai degrabă este modul în care noi îl construim, în mod special prin jocul de cuvinte. În această ecuație existența sau lipsa unui Dumnezeu nu influențează adevărul pe care îl afirmăm”³⁵. Această abordare are mari dificultăți în a fi coerentă așa cum descrie și Patapievici, „relativismul contemporan profesază relativismul numai atunci când te descurajează să crezi în ceva

32 D. A. CARSON, John D. WOODBRIDGE, *Dumnezeu și cultura. Mărturia creștină într-un veac al pluralismului*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2006, pp. 49-52.

33 Charles TAYLOR, Camil UNGUREANU, *Religia astăzi. Religia în democrație – o dilemă a modernității*, Iași, Editura Polirom, 2011, pp. 154-156.

34 Millard J. ERICKSON, *The Postmodern World : discerning the times and the spirit of our age*, Wheaton, Crossway Books, 2002, pp. 40-41.

35 *Ibidem*, p. 63.

absolut: redevine absolutist de îndată ce alte viziuni despre valoarea cunoașterii intră în concurență cu el”³⁶. De aici desprindem faptul că, pluralismul facilitează dialogul inter-religios dar îngreșește pretențiile de adevăr absolut.

Enciclica Sfântului și Marelui Sinod din Creta din anul 2016 afirmă: „Biserica manifestă sensibilitate față de cei care au întrerupt comuniunea cu ea și interes față de cei care nu înțeleg glasul ei. Conștientă că ea reprezintă prezența vie a lui Hristos în lume, Biserica transformă iconomia dumnezeiască în fapte concrete, prin toate mijloacele disponibile, pentru a oferi o mărturie vrednică de crezare a adevărului, în rigoarea (acrvia) credinței apostolice. În acest spirit al înțelegerii datoriei de a mărturisi și de a oferi, Biserica Ortodoxă a atribuit întotdeauna o importanță majoră dialogului, în special cu creștinii eterodocși. Prin intermediul acestui dialog, restul lumii creștine cunoaște mai bine Ortodoxia și autenticitatea tradiției ei. De asemenea, cunoaște că Biserica Ortodoxă nu a acceptat niciodată minimalismul teologic și nici nu a permis contestarea tradiției dogmatice și a etosului ei evanghelic. Dialogurile intercreștine funcționează ca o oportunitate pentru Ortodoxie de a-și prezenta respectul față de învățătura Părinților și de a oferi o mărturie vrednică de crezare a tradiției autentice a Bisericii celei Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică. Dialogurile multilaterale purtate de Biserica Ortodoxă nu au însemnat, nu înseamnă și nici nu vor însemna niciodată un compromis în materie de credință. Aceste dialoguri sunt o mărturie despre Ortodoxie, întemeiată pe mesajul evanghelic «veniți și vedeți» (Ioan 1, 46) că «Dumnezeu este iubire» (I Ioan 4, 8). În acest duh, Biserica Ortodoxă din întreaga lume, fiind manifestarea Împărăției lui Dumnezeu în Hristos, trăiește întreaga taină a dumnezeieștii iconomii în viața ei sacramentală, centrată întotdeauna pe Sfânta Euharistie, în care ne oferă nu o hrană perisabilă și stricăcioasă, ci însuși Trupul dătător de viață al Stăpânului, «pâinea cea cerească», «care este leacul nemuririi și doctorie pentru a nu muri, ci a trăi veșnic în Dumnezeu prin Iisus Hristos, curățire care depărtează răul» (Sfântul Ignatie Teoforul, Epistola către Efeseni, XX, PG 5, 756). Sfânta Euharistie constituie nucleul central al funcționării sinodale a trupului eclesial, precum și confirmarea autentică a ortodoxiei credinței Bisericii, după cum propovăduiește

36 Horia Roman PATAPIEVICI, *Omul recent*, București, Editura Humanitas, 2001, p. 64.

și Sfântul Irineu de Lyon: «Învățătura noastră este în acord cu Euharistia, iar Euharistia adeverește învățătura noastră» (Împotriva ereziilor, IV, 18, PG 7, 1028). Vestind Evanghelia la toată lumea, după porunca Domnului, «Și să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile» (Luca 24, 47), avem datoria ca pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm și să ne iubim unii pe alții, mărturisind într-un gând «pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea deoiființă și nedespărțită». Adresând acestea în Sinod către fiii Preasfintei noastre Biserici Ortodoxe din întreaga lume, precum și întregii lumi, urmând Sfinților Părinți și rânduielilor sinodale de a păstra credința primită de la părinții noștri și de «a ne angaja în facerea de bine» în viața noastră cotidiană, cu nădejdea «învierii de obște», slăvim Dumnezeirea în Trei Ipostasuri cu cântări dumnezeiești: «Părinte Atotțiitorule și Cuvinte și Duhule, Fire ceea ce ești una în trei Ipostasuri, mai presus de ființă și de Dumnezeire. Întru Tine ne-am botezat și pe Tine Te binecuvântăm întru toți vecii» (Canonul Paștilor, cântarea a 8-a)³⁷. În acest context putem spune că, „venirea Fiului lui Dumnezeu în lumea noastră, descoperirea Sfântului Duh, ca Duh al iubirii Tatălui prin Fiul, urmează sensului planului cel veșnic al lui Dumnezeu de îndumnezeire a oamenilor. Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos a vorbit ucenicilor despre dumnezeirea Duhului Sfânt în apropierea răstignirii Sale și după Învierea Sa din morți. De fapt, această teofanie a Preasfintei Treimi în lume, prin Întruparea Cuvântului Tatălui și prin Pogorârea Sfântului Duh, reprezintă vectorul central al iconomiei mântuirii atât catafatic, cât și apofatic. Dumnezeu Cuvântul, în iubirea Sa nemărginită adrezează omului chemarea spre îndumnezeire, prin Înomenirea, Jerfta și Învierea Sa. El coboară plin de iubire spre făptura Sa, ca omul să urce în iubire spre Dumnezeu ca răspuns al acestei chemări”³⁸.

Atitudinea creștină față de pluralism afirmă faptul că, pretenția pluralistă de-a dezgoli adevărul absolut și al îmbrăca într-un subiectivism care ține de o mulțime de factori este o inconsecvență rațională. Prin însăși afirmația că nu există adevăr absolut se emite o pretenție de adevăr absolut de cel care o rostește. După cum spune și Geisler „ne-acceptarea unui adevăr are de-a face mai mult cu motive voliționale deoarece în multe alte domenii

37 Enciclica Sfântului și Marelui Sinod, accesat: 30.11.2018.

38 Dr. Irineu POPA, Mitropolitul Olteniei, *Învață-mă să te iubesc, Iubire! Încercare ortodoxă asupra teodiceei iubirii*, București, Editura Academiei Române, 2021, p. 50.

ale vieții doresc să li se spună adevărul: precum în medicină, în căsnicie, la tribunal, doresc să li se transmită adevărul dar când este vorba de morală și religie refuză să accepte un adevăr pe motiv că este un adevăr subiectiv³⁹. Astfel, această pretenție de-a refuza proclamarea unui adevăr absolut este o himeră a societății postmoderne pluraliste care se lovește de-o inconsecvență logică și rațională prin acceptarea unor adevăruri în câteva domenii și refuzarea adevărului în domeniul religie sau a moralei. Creștinismul nu exclude pluralitatea dar o încadrează în niște limite care așa cum afirmă Tracy „de regulă, pluralismul este o realitate care îmbogățește, nu una care secătuieste. De fapt, pluralismul este atât o realitate care îmbogățește cât și una descurajantă”⁴⁰. În continuare afirmă că, pluralismul dorit este cel în care există libera exprimare a opiniilor dar care poate să prezinte când o opinie este greșită, „un pluralist responsabil va fi întotdeauna în stare să discearnă lucrurile cele mai bune dintre cele mai bune, lucrurile bune din mijlocul celor rele, și lucrurile de-a dreptul îngrozitoare”⁴¹.

Încă din Vechiul Testament observăm că Dumnezeu cheamă pe poporul Israel la o închinare exclusivistă. În ciuda politeismului prezent în societate, poporul evreu, era chemat spre o închinare monoteistă. Primele două porunci din cele zece date pe Sinai delimitează clar pretenția unei închinări exclusiviste. Privind în istoria poporului evreu observăm pedeapsa adusă de încălcarea exclusivismului religios atât în perioada judecătorilor cât și în perioada monarhiei, perioadă care se încheie cu exilul babilonean în urma idolatriei și a renunțării la o închinare exclusiv adresată lui Dumnezeu.

În Noul Testament observăm din nou o accentuare a exclusivismului creștin a lui Pavel în cadrul noilor biserici formate într-un context pluralist religios. Viața creștină presupunea renunțarea la închinarea adusă zeilor și urmarea lui Hristos exclusiv. În ce privește alte religii creștinismul devine exclusivist prin definire, dar fiecare religie presupune un exclusivism propriu. Chiar și „religia” ateilor presupune un exclusivism deoarece exclude realitatea unui posibil Dumnezeu.

39 Norman. L. GEISLER, Frank TUREK, *Nu am destulă credință să fiu ateu*, traducere Florin Mermeze, Oradea, Editura Casa Cărții, 2007, pp. 37-38.

40 David TRACY, *Rolul teologiei în viața publică – câteva reflecții*, în „Compendiu de Teologie”, volumul I, programul de Master „Teologie Publică”, Arad, Universitatea „Aurel Vlaicu”, 2018, p. 19.

41 *Ibidem*, pp. 19-20.

După cum spune Costa, „creștinismul sa născut într-un spațiu pluralist și continuă să trăiască într-unul. Între teologi creștini sau format diferite opinii cu privire la contextul religios în care trăim astfel sunt trei abordări: prima este abordarea pluralistă în care Hristos este una dintre sursele de revelație și toate religiile sunt valide și egale; a doua este exclusivismul în care se afirmă că doar prin Hristos suntem mântuiți și El este singura cale, și a treia inclusivismul în care Hristos este norma revelației lui Dumnezeu, dar mântuirea este posibilă în afara unei biserici creștine, dar această salvare este tot timpul de la Hristos”⁴².

Reiese că, din punct de vedere teologic, pluralismul, promovează așa-zisa posibilitate diversă de comuniune cu Dumnezeu, existența mai multor căi de acces înspre divinitate și obținerea mântuirii prin mai multe metode. În pluralismul teologic ideile nu se contrazic ci se completează”⁴³.

Așadar, observăm că și în cadrul creștinismului există o pluralitate a modului de abordare și aceasta pentru că există o pluralitate hermeneutică în abordarea textului biblic. Conform adevărului Sfintei Scripturii nu putem fi pluraliști în sensul în care să recunoaștem altă revelație și mântuire decât prin Hristos, de asemenea, nu putem fi inclusiviști să acceptăm o mântuire în afara creștinismului întrucât mântuirea e doar prin Hristos, iar cine îl are pe Hristos devine creștin. Cu toate acestea în creștinism se poate observa această pluralitate de confesiuni care demonstrează că religia creștină suportă o pluralitate a ideilor dar care în dogmă rămân consecvențe mărturisind același crez cu toate că în practica liturgică nu împărtășesc aceleași idei. Aceasta demonstrează societăți că „creștinismul este modelul pluralist în care poate să existe opinii diferite care pot să conviețuiască împreună și să ofere un dialog deschis spre alte păreri și opinii. De asemenea, în cadrul creștinismului se acceptă ca adevăr absolut Sfânta Scriptură, astfel, orice părere sau opinie are ca bază un adevăr obiectiv de la care se pornește. Acest adevăr nu poate fi suprimat sau contestat de un subiectivism propriu. Totodată mesajul creștin este un mesaj al dragostei unui Dumnezeu personal care vrea o relație personală cu ființa umană. Printre

42 Gavin D' COSTA, David F. FORD, *Theology of Religions. The Modern Theologians – an introduction to*

Christian Theology since 1918 – third edition, Blackwell Publishing, Malden, 2005, p. 650.

43 Grenz, J. STANLEY, Guretzki, David, Nordling, Fee Cherith, *Dicționar de termeni teologici*, traducere Emanuel Conțac, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2005, p. 99.

acuzele aduse de acest pluralism creștinismului se numără: exclusivismul, îngrădirea libertății, limitarea exprimării culturale, toate acestea sunt proiecții de fapt ale societății asupra creștinismului așa cum Timothy Keller demonstrează în cartea sa. El afirmă că răspunsul creștinismului la toate aceste acuze este dragostea lui Hristos care ne propune a renunța, în mod liber, la totul pentru El. Iubirea, de fapt, este cea care alege să își limiteze libertatea care devine exclusivă pentru cineva și care oferă libertatea de-a te exprima în modul în care tu ești⁴⁴.

Divinitatea ca Ființă supremă sau conceptul de divinitate sunt definite în mod diferit în funcție de diversele contexte religios-culturale. Din această cauză, „definiția divinității poate varia în funcție de credințele și tradițiile fiecărei culturi sau religii. În multe religii monoteiste, divinitatea este considerată ca fiind un singur Dumnezeu suprem, creatorul universului și conducătorul absolut al tuturor lucrurilor⁴⁵. În religiile politeiste, „divinitatea se referă la un ansamblu de zei și zeițe, fiecare având roluri și atribuții distincte⁴⁶.

De asemenea, „divinitatea poate fi percepută în tradițiile spirituale și filozofice care nu sunt neapărat legate de o religie organizată. În aceste cazuri, divinitatea poate fi interpretată ca o forță cosmică sau o energie supremă care se manifestă în univers și în fiecare ființă umană⁴⁷. Trebuie precizat faptul că interpretarea și semnificația divinității pot fi diferite în funcție de cultura, tradiția și credințele specifice ale fiecărei comunități sau persoane.

În multe tradiții religioase, educația este considerată „un proces prin care indivizii sunt inițiați în cunoașterea și înțelegerea divină. Este văzută ca o călătorie spirituală care implică descoperirea și cultivarea relației cu divinitatea. În tradițiile religioase monoteiste, cum ar fi iudaismul, creștinismul și islamul, educația este adesea asociată cu învățăturile și revelațiile divine conținute în scripturile sfinte. Aceste scripturi sunt considerate

44 Timothy KELLER, *Argument pentru Dumnezeu – credința într-o epocă a scepticismului*, traducere Cornel Țicărat, Oradea, Editura Kerigma, 2013, pp. 57-72.

45 John BOWKER, *The Oxford Dictionary of World Religions*, Oxford University Press, 1997, p. 1136.

46 Mircea ELIADE, *The Encyclopedia of Religion*, MacMilan Publishing Company, 4/1987, p. 932.

47 Ninian SMART, *The World's Religions: Old Traditions and Modern Transformations*, Cambridge University Press, 1993, p. 608.

surse de înțelepciune și ghidare spirituală și sunt studiate și interpretate în contextul învățăturilor religioase și morale⁴⁸. Totodată, în tradițiile religioase politeiste, „educația poate fi legată de mitologia și învățăturile specifice ale zeilor și zeițelor. Miturile și poveștile despre divinități sunt transmise prin intermediul tradiției orale și pot servi ca mijloace de educație morală și spirituală pentru comunitățile respective”⁴⁹.

În unele dintre tradițiile religioase orientale, spre exemplu, hinduismul și budismul, „educația este strâns legată de căutarea cunoașterii și înțelepciunii spirituale. Practici precum meditația, studiul textelor sacre și învățăturile dascălilor spirituali joacă un rol central în aceste tradiții în ceea ce privește dezvoltarea și îndrumarea spirituală a individului”⁵⁰. Este important și trebuie evidențiat faptul că aceste relații dintre divinitate și educație pot fi diferite în cadrul fiecărei tradiții religioase și pot fi influențate de interpretările individuale și de practicile culturale specifice.

Din cele de mai sus reiese ideea că, „sistemul de valori intrinseci și cultura sunt două componente interconectate ale unei societăți și pot fi considerate sisteme deschise, deoarece sunt influențate și influențază în mod constant mediul înconjurător. Acestea se dezvoltă și evoluează în timp, reflectând schimbările sociale, politice, economice și tehnologice. Există o relație complexă și circulară între sistemul de valori și cultura unei societăți (pe de o parte) și structurile educaționale (pe de altă parte), iar divinitatea poate juca un rol semnificativ în această interacțiune”⁵¹.

Indiferent de modul cum este reprezentată divinitatea, fie prin diferite tradiții religioase, fie prin credințe spirituale, este mereu considerată o sursă esențială de valori și principii morale în cadrul societății. De aceea, „aceste valori și principii sunt apoi transmise și integrate în sistemul educațional prin intermediul educației religioase sau a influenței culturale. De exemplu, în multe țări, educația morală și etică poate fi bazată pe valori religioase și spirituale. Pe de altă parte, educația poate, de asemenea, influența percepțiile și înțelegerea despre divinitate și spiritualitate. În cadrul proce-

48 Michael D. WAGGONER, Nathan C. WALKER, *The Oxford Handbook of Religion and American Education*, Oxford University Press, 2018, p. 520.

49 Gert MELVILLE, *Brill's Encyclopedia of the Middle Ages*, Brill, 2/2016, p. 1368.

50 Leonard SWIDLER, *The Study of Religion in an Age of Global Dialogue*, Temple University Press, 2000, p. 229.

51 Dr. Daniela TOLICI, „Educație, digitalizare și divinitate”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Volumul 11, Nr. 1, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2023, p. 416.

sului educațional, studiul religiilor, filosofiei și culturii poate ajuta elevii să exploreze și să înțeleagă diferitele concepții despre divinitate și să dezvolte o perspectivă mai largă asupra lumii. O cercetare relevantă în acest sens este studiul lui Jackson, Melanie Kay Smith, Robert Kiss, care explorează relația dintre structurile educaționale și spiritualitate în contextul diversității culturale. Rezultatele indică faptul că educația poate contribui la dezvoltarea unei înțelegeri mai profunde și mai respectuoase a diversității religioase și a credințelor spirituale în rândul elevilor, ceea ce poate consolida coeziunea socială și înțelegerea interculturală.

Astfel, se poate argumenta că există o cauzalitate circulară și între divinitate și educație, în sensul în care divinitatea influențează sistemul de valori și cultura, care la rândul lor sunt transmise prin intermediul educației, iar educația poate afecta percepțiile și înțelegerea despre divinitate și spiritualitate⁵².

Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne-a spus că: „ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, Duh este. Trebuie să vă nașteți de sus” (Ioan 3, 6–7) și „tocmai pentru aceasta bărbatul și femeia, uniți într-un singur duh al iubirii, sunt cei dintâi martori și slujitori ai noii Nașteri a Pruncului din Duhul Sfânt. Familia naște pe copii atât pentru patria pământească, cât și pentru lumea cerească. Dumnezeu Tatăl, dorind ca pruncii să se nască din Duhul Sfânt, vrea ca ei să fie fiii Săi adoptivi în Fiul Său Unul-Născut (Ioan 1, 12). În felul acesta, lucrarea mântuirii oferită oamenilor de Domnul slavei, prin Jertfa și Învierea Sa, dăinuie în lume și se împlinește în Biserică. Familia, fiind în Trupul tainic al Domnului, ea este cuprinsă în istoria mântuirii omenirii. Ca și Biserica ea se află în centrul marii confruntări dintre bine și rău, dintre viață și moarte, dintre iubire și tot ce se opune iubirii. Ei îi este încredințată misiunea de a lupta mai întâi pentru a elibera forțele iubirii, al căror izvor se află în Mântuitorul Hristos, Răscumpărătorul lumii.

De bună seamă că, în această analiză, nu poate lipsi faptul că din iubirea familiei se naște și grija față de educația copiilor. Educația izvorâtă din iubire presupune două adevăruri esențiale: întâi că omul este chemat să trăiască în adevăr și iubire; al doilea, că orice om se realizează prin dăruirea dezinteresată de sine. Cele două elemente sunt valabile atât pentru cel care educă, cât și pentru cel care este educat. Educația constituie, deci, un pro-

52 *Ibidem*, pp. 416–417.

ces unic în care comuniunea reciprocă a persoanelor în iubire are un sens bogat. Cel care educă este o persoană care dăruiește din iubire celui iubit în sensul duhovnicesc al cuvântului. Acest apostolat este o transmitere de viață, care nu numai că stabilește un raport profund între educator și persoana de educat, dar îi face pe amândoi să participe la adevărul și la iubirea Preasfintei Treimi⁵³.

Din aceste considerente putem spune că, „părinții părinților joacă și ei un rol deosebit și, de asemenea, copiii copiilor. După Sfântul Apostol Pavel, paternitatea divină stă la baza oricărei paternități și a oricărei maternități umane. Asupra pedagogiei divine am fost pe deplin învățați de Cuvântul veșnic al Tatălui Care, întrupându-Se, a revelat omului dimensiunea adevărată și integrală a umanității Sale, filiațiunea divină. El ne-a revelat astfel, în același timp, care este adevăratul sens al educației omului. Prin Mântuitorul Hristos intră în familie dimensiunea mântuitoare a pedagogiei divine, marcată de iubirea Învierii Domnului. Datorită acestui fapt, părinții sunt educatorii copiilor lor, fiind ajutați de Biserică și de stat. Acești factori vin în ajutor iubirii părinților, concurând la binele nucleului familial. Această subsidiaritate completează iubirea paternă și maternă, confirmându-i caracterul fundamental. Fără îndoială că toate persoanele care iau parte la procesul educativ al copiilor nu pot să acționeze decât în numele părinților și cu consimțământul lor. Evident, în acest cadru, familia trebuie să aibă în vedere educația religioasă a copilului, îndatorire ce rezultă din faptul că familia este «Biserica de acasă». Acest proces educativ își găsește sprijinul și sensul său ultim în iubire, căci numai ea este pe deplin rodul dăruirii reciproce a soților. Bineînțeles că izvorul de putere spirituală nu se găsește decât în Cel Care ne-a iubit până la sfârșit (Ioan 13, 1), adică Mântuitorul Hristos Cel răstignit și înviat. Datorită acestui fapt, se confirmă că familia este o comunitate de persoane, cea mai mică celulă socială, și, ca atare, este o instituție fundamentală pentru viața oricărei societăți⁵⁴.

În concluzie, creștinismul nu este o religie antipluralistă, ci este una care s-a adaptat cel mai bine acestei provocări. Pentru că este o religie care se bazează pe un adevăr revelat care nu este doar o informație, ci este o persoană și anume Iisus Hristos. În centrul ei stă Iisus care prin viața, activita-

53 Dr. Irineu POPA, *Învață-mă să te iubesc, Iubire! Încercare ortodoxă asupra teodiceei iubirii*, București, Editura Academiei Române, 2021, pp. 551–552.

54 *Ibidem*, pp. 552–553.

tea și mesajul Lui a demonstrat acceptarea oricărei ființe umane indiferent de rasă, culoare sau statut social, după cum reiese din cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „fiindcă toți sunteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască; pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Galateni 3, 26–28). Datorită pluralității hermeneutice aplicate Sfintei Scripturi sau născut mai multe confesiuni care pot trăi într-o armonie accentuând elementele care ne unesc și nu cele care ne diferențiază. În această societatea pluralistă, creștinismul emană acceptarea și iubirea oricărei ființe umane dar proclamă un adevăr moral și etic după principiile Sfintei Scripturi fiind exclusiviști și devotați proclamări adevărului mântuitor care este Iisus Hristos.

Bibliografie:

- BIBLIA SAU SFÂNȚA SCRIPTURĂ, Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod, versiunea diortosită și adnotată de Bartolomeu Valeriu ANANIA, Arhiepiscopul Clujului, București, Editura IBMBOR, 2001.
- ALBU, Emilia, *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți, Prevenire și terapie*, București, Editura Aramis, 2002.
- BARRY, A. Kosmin, KEYSAR Ariela, *Secularism & Secularity – Contemporary International Perspectives*, Hartford, Trinity College, 2007.
- BIZĂU, Ioan, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 2002.
- BOWKER, John, *The Oxford Dictionary of World Religions*, Oxford University Press, 1997.
- CARSON, D. A., WOODBRIDGE John D., *Dumnezeu și cultura. Mărturia creștină într-un veac al pluralismului*, Oradea, Editura Cartea Creștină, 2006.
- COSTA, Gavin D., FORD David F., *Theology of Religions. The Modern Theologians – an introduction to Christian Theology since 1918 – third edition*, Blackwell Publishing, Malden, 2005.
- CUCOȘ, C., *Pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Evangelia slavei lui Hristos. Predici la Duminicile de peste an*, București, Editura Basilica, 2016.

- DURKHEIM, Emile, *Sociologie și filozofie*, Biblioteca socială, 1925.
- EARL, Gardner Howard, *Psychology*, 1999.
- ELIADE, Mircea, *The Encyclopedia of Religion*, MacMilan Publishing Company, 4/1987.
- ERICKSON, Millard J., *The Postmodern World : discerning the times and the spirit of our age* , Wheaton, Crossway Books, 2002.
- GEISLER, Norman. L., TUREK Frank, *Nu am destulă credință să fiu ateu*, traducere Florin Mermeze, Oradea, Editura Casa Cărții, 2007.
- GRENZ, Stanley J., GURETZKI David, Cherith Fee Nordling, *Dicționar de termeni teologici*, traducere Emanuel Conțac, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2005.
- GRIGORAȘ, Ioan, *Personalitatea morală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- IORGA, Nicolae, *Idei asupra problemelor actuale*, București, Editura Cugetarea, 1934.
- IRINEU, Dr., Mitropolitul Olteniei, *Dialoguri teologice pe file de calendar*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 2019.
- KELLER, Timothy, *Argument pentru Dumnezeu – credința într-o epocă a scepticismului*, traducere Cornel Țicărat, Oradea, Editura Kerigma, 2013.
- LUDUȘAN, Mărioara, *Familia în societatea contemporană*, Eseu, Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia.
- MELVILLE, Gert, *Brill's Encyclopedia of the Middle Ages*, Brill, 2/2016.
- MIHĂILESCU, I., *Familia în societățile europene*, București, Editura Universității din București, 1999.
- MITROFAN, I., *Psihopatologia, psihoterapia și consilierea copilului (abordare experiențială)*, București, Editura SPER, 2001.
- NICOLA, Ioan, *Pedagogie*, Ediția a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994.
- NIȚĂ, Nelu, Dr., „Educația - misiune, valori și principii de viață, cu rol important în prevenirea devianței și delincvenței juvenile”, revista *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, volumul 5, nr. 1, 2016.
- PATAPIEVICI, Horia Roman, *Omul recent*, București, Editura Humanitas, 2001.
- PETCU, M., *Delincvența. Repere psihosociale*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1999.

- ✦ POPA, Dr. Irineu, Mitropolitul Olteniei, *Învață-mă să te iubesc, Iubire! Încercare ortodoxă asupra teodiceei iubirii*, București, Editura Academiei Române, 2021.
- ✦ RALEA– Pasadena, „Pluralism”, în *Enciclopedia Universală Britanica*, vol. 12, București, Editura Litera, 2020.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “A look at how the concept of human rights has evolved over time”, în *Journal For Freedom of Conscience (Jurnalul Libertății de Conștiință)*, vol 11, nr.2 (2023), pp.825-874.
- ✦ SMART, Ninian, *The World’s Religions: Old Traditions and Modern Transformations*, Cambridge University Press, 1993.
- ✦ STANLEY, Grenz, J., Guretzki, DAVID Guretzki,, CHERITH Nor-dling Fee, *Dicționar de termeni teologici*, traducere Emanuel Conțac, Cluj-Napoca, Editura Logos, 2005.
- ✦ SWIDLER, Leonard, *The Study of Religion in an Age of Global Dialogue*, Temple University Press, 2000.
- ✦ ȘOFRAN, O., *Instrucție și educație*, București, Editura Enciclopedică, 1970.
- ✦ TAYLOR, Charles, Ungureanu Camil, *Religia astăzi. Religia în democrație – o dilemă a modernității*, Iași, Editura Polirom, 2011.
- ✦ TOLICI, Dr. Daniela,, „Educație, digitalizare și divinitate”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Vol. 11, Nr. 1, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2023.
- ✦ TRACY, David., *Rolul teologiei în viața publică – câteva reflecții*, în „Compendiu de Teologie”, volumul I., programul de Master „Teologie Publică” , Arad, Universitatea Aurel Vlaicu, 2018.
- ✦ VOICULESCU, Florea; TUDOR, Ioana; ALDEA, Delia; PETROVAN, Ramona; BUDA, Lucia; TĂUȘAN, Liana, *Psihopedagogie*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2006.
- ✦ WAGGONER, Michael; D., WALKER, Nathan C., *The Oxford Handbook of Religion and American Education*, Oxford, Oxford University Press, 2018.